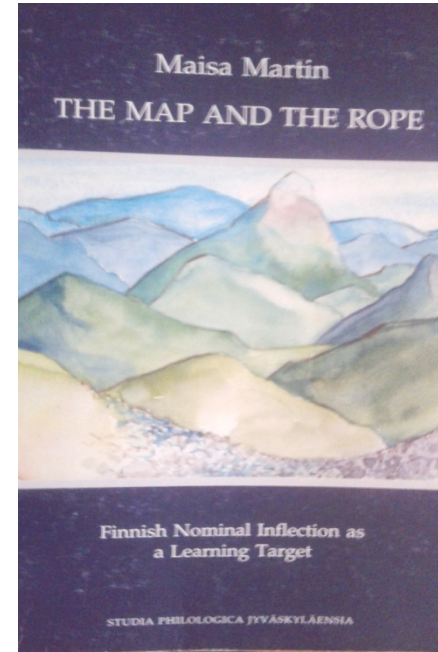

Analoogiast keeles ja keeleõppes

Annekatriin Kaivapalu
Turu Ülikool / Tallinna Ülikool
ES kõnekoosolek
8.9.2017

Lähtekohti

Analoogia olemusest

- ▶ Raimo Anttila
- ▶ Heikki Paunonen
- ▶ Esa Itkonen
- ▶ Maisa Martin
- ▶ Pille Eslon

Analoogia olemusest

- ▶ Ühtlustav, siluv ja süsteemi korrastav seaduspärane mehhanism, mida on võimalik väljendada otse matemaatilise vormeliga
- ▶ Analoogia võimaldab luua **psühholoogiliselt motiveeritud seoseid koguni algselt kokkukuulumatute sõnade ning grammatiliste tunnuste vahel**
- ▶ Analoogia on erandite vaenlane
- ▶ Analoogia on keele olemuse säilitamise põhimehhanism
- ▶ Analoogia mõjub morfoloogilises vormistikus; ta järgib nn **paradigmaatilist ehk süsteemireeglipära** ja sünnitab morfoloogilist reeglipärasust

(Hint 1998: 233-242)

Analoogiast eesti keeles

Analoogia on eesti keele grammatikat lihtsustanud ka käänamistabeli osas, sõnatuletuses, sõnakasutuses. Analoogia ühtlustab ja lihtsustab keele kõigil tasanditel, kõigis allsüsteemides valitsevaid reegleid, malle, vastavusi. Analoogia nihutab sõnu ühest muuttüübist teise – üldisemasse ning reeglipärasemasse. Analoogia on **orienteeritud tulevikku.**

(Hint 1998: 236)

Hilise vältevahelduse kujunemine

“Hilise vältevahelduse kujunemise mehhanismi uues seletuses lähtutakse sellest, et hiline vältevaheldus võib olla tekkinud **analoogiaülekanadena** funktsionaalsest vajadusest tagada oluliste morfoloogiliste vormide distinktiivsus häälikumuutuste järel, mis tekitasid paljudes silbitüüpides väga tähtsate morfoloogiliste vormide homonüümiat.”

(Hint 1997: 37)

ne- ja *s-*sõnad

- ▶ Kolmesilbiliste kolmandavärteliste *ne-* ja *s-*sõnade mitmuse osastava *eid*-vorm ja diftongiline mitmus (tüüp *üldine raskus*)
 - ▶ 1978. aastal normivastased
 - ▶ 1980. aastal lubati õigekeelsuskomisjoni otsusega paralleelvormidena
 - ▶ Ulatuslik uurimus *ne-* ja *s-*sõnade kasutusest

Analoogiast keeleõppes

- ▶ ”samankaltaisuuden voima” (Paunonen 1983: 70)
- ▶ ”Ei ole olemassa mitään yksiselitteistä kriteeriä sille, miten heikkoa samankaltaisuutta voidaan vielä nimittää analogiaksi.” (Itkonen 1992: 42)
- ▶ Proportionaalinen analogia on ainoa malli, jonka oppijat spontaanisti itse muotoilevat ja joka on sen takia psykologisesti uskottavampi kuin yksikään muu malli (Anttila 1989: 88–89, 105).
- ▶ Luova prosessi, joka perustuu vertailtavien muotojen todelliseen tai oletettuun samankaltaisuuteen tai lähekkäisyyteen (Martin 1995: 265)

Reeglid:

- ▶ tavaliselt teatud tingimustes samamoodi korduvad protsessid, mida võib kirjeldada, defineerides selle tingimused, piirangud ja protsessi kulu; reegli esitamiseviis on siinjuures teisejärguline;
- ▶ morfoloogias määratletakse reeglid kui protsessid, mille abil põhivormist moodustatakse teisi sõnavorme;
- ▶ sõnamuutmisel efektiivne juhul, kui muutmisprotsess on kergesti kirjeldatav ja sellest ei esine erandeid

Analoogia:

- ▶ loov protsess, mis põhineb võrreldavate vormide tegelikul või oletataval sarnasusel;
- ▶ põhineb mallidel ehk (tavaliselt tuntud) näitesõnadel, mille eeskujust sõnamuutmisel lähtutakse;
- ▶ annab paremaid tulemusi, kui sõnamuutmise kirjeldamine on keeruline, hierarhiline ja mittelineaarne

Reeglid vs analoogia

- ▶ Võistlusmudel (MacWhinney 1987)
 - ▶ mehhaaniline moodustamine
 - ▶ reeglipõhine moodustamine (allomorfade ühendamine)
 - ▶ analoogia

Proportsionaalne sihtkeele analoogia

- ▶ *syhmiä* nagu *tyhmiä*
- ▶ *sulkkeihin* nagu *pankkeihin*
- ▶ *laineita* nagu *herneita*
- ▶ *Matkalaukku* Esimene osa jääb samaks. *laukku* kõlab nagu *herkkuja* või *herkku*, ma panen siis kohe *matkalaukkoja matkalauk- laukkoi- lauk- matka/lauk/kui- lauk- laukkoja laukkoisiin matkalaukkoi- laukkui- matkalaukkoisiin matkalauk/koista matkalaukkoista*

Oletatav sarnasus

- ▶ *pankki : pankkoista nagu kissa: kissoista*
- ▶ *veuloista nagu kissoista*
- ▶ *musiikkiliikkoja nagu kissoja*

Lähtekeele analoogia (paradigmaatiline)

- ▶ *herne* *hernest herneid* *herneita*
hernei/ssa hernei/sta
- ▶ *toinen toisia*, see võiks nüüd olla selle järgi, et eesti keeles on *teine* ja *teisi*. Sisseütlev on *toisiin* ja seestütlev on *toisista*
- ▶ *kangas*, see on eesti keelega sarnane.
kangaita kangastest kangai- kangista ei kangaista

Paradigmaatiline sihtkeele analoogia

A.K.: Ты можешь сказать, как ты образуешь формы множественного числа?

К.: Основа плюс окончание.

A.K.: И тогда ещё думаешь, как это влияет на основу и сколько – *k*, один или два и такие вещи?

К.: Да, слова которые заканчиваются на *-u*, будут склонятся вот так вот, *leluja. kerroksia*, слова на *-s* ...

A.K.: Значит, для тебя важно группа слов? На *-nen*, или на *-u* например или на *-s*? Ты думаешь, что это слово в этой группе, да?

К.: Да.

Eesti ja vene õppijate strateegiad

Eesti õppijad

		Proportsionaalne lähtekeele analoogia (paradigmade sarnasusel põhinev)
Reeglid Ühendamine	Lähte- ja sihtkeele koodide seostamine (algajad)	Proportsionaalne sihtkeele analoogia (sõnavormide sarnasusel põhinev)
		
Reeglid Ühendamine	Paradigmaatiline sihtkeele analoogia	Proportsionaalne sihtkeele analoogia (sõnavormide sarnasusel põhinev)

Vene õppijad

Kirjandus

- Anttila, Raimo 1989. Historical and comparative linguistics. Second Revised Edition. Amsterdam/Philadelphia: Benjamins
- Eslon, Pille 2005. Значение аналогии для лингвистики. Eesti Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamat 1 (2004), 35–51.
- Hint, M. 1997. Eesti keele astmevahelduse ja prosoodiasüsteemi teoreetilised probleemid. Tallinn / Helsinki.
- Hint, M. 1998. Häälikutest sõnadeni. Eesti keele häälikusüsteem üldkeeleteaduslikul taustal. Teine, ümbertöötatud ja täiendatud trükk. Tallinn
- Itkonen, E. 1992. Analogian käsite ja sen rooli kognitiivisessa kielitieteessä. Teoksessa Itkonen, E., Pajunen, A., & Haukioja, T. (toim.) Kielitieteellisen kentän kartoitusta. Turun yliopiston suomen kielen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 39. Turun yliopisto, 39–40.

Kirjandus

- Itkonen, E. 2005. Analogy as structure and process: Approaches in linguistics, psychology, and philosophy of science. Amsterdam: Benjamins
- MacWhinney, B. 1987. The Competition Model. Teoksessa MacWhinney, B. (toim.) Mechanisms of Language Acquisition. The 20th Annual Carnegie Symposium on Cognition. New Jersey: Erlbaum, 249–308.
- Martin, M. 1995. The Map and the Rope. Finnish Nominal Inflection as a Learning Target. *Studia Philologica Jyväskyläensia* 38. University of Jyväskylä, Jyväskylä.